

De vrouwenbeweging in Bussum

Jo Bonger, de weduwe van Theo van Gogh, de broer van Vincent, kwam na de dood van haar man naar Bussum. Ze vestigde zich in villa Helma, Koningslaan 4, en begon er een pension. Samen met haar vriendin Martha van Vloten, de vrouw van Frederik van Eeden, plaatste zij in 1898 een advertentie met een oproep voor financiële en morele steun aan de tentoonstelling over Vrouwenarbeid, die dat jaar in Den Haag werd gehouden. Een brochure over doel en opzet van de tentoonstelling was bij Jo verkrijgbaar.

Ria Platvoet

Links:

Aankondigingsposter Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid 1898, ontwerp Suze Fokker (collectie IAV, Atria)

Rechts:

De originele poster voor vrouwenkiesrecht (1918), ontworpen door Theo Molkenboer (Wikimedia Commons)

Deze tentoonstelling was een mijlpaal in de zich ontwikkelende vrouwenbeweging. In twaalf onderdelen werd vrouwenarbeid onder de aandacht gebracht. Daarnaast waren er verschillende congressen, over beroepsonderwijs voor vrouwen, armenzorg, woning-hygiëne enz. De tentoonstelling was met 90.000 bezoekers een groot

succes en leidde tot de oprichting van het Nationaal Bureau voor Vrouwenarbeid in Den Haag in 1901

De Nederlandse Bond voor Vrouwenkiesrecht

Op 2 juni 1908 werd de afdeling Naarden-Bussum van de sinds 1904 bestaande

‘Het humane Denemarken en het achterlijke Nederland’. Op 18 december 1911 sprak Frederik van Eeden op een bijeenkomst om zijn visie te geven. Hij vond niet dat de uitbreiding van het kiesrecht voor vrouwen tegengehouden moest worden. Wel was hij bang dat vrouwen ‘kuddedieren’ zouden worden door allemaal op dezelfde partij te stemmen. Er vond die avond een levendige discussie plaats tussen de voor- en tegenstanders van het vrouwenkiesrecht.

— In deze gemeente is opgericht een afdeeling Naarden-Bussum van den Ned. Bond voor vrouwenkiesrecht, gevestigd te 's Gravenhage. Het bestuur der afdeeling bestaat uit de dames: M. van Eeghen—Boissevain, presidente; M. C. J. Moolenburgh—Evers, secretaresse; J. H. ter Brake—Fricke, penningmeesteresse en T. du Cellié Muller—v. d. Berg en M. Bahlman.

Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht opgericht. De eerste presidente was Maria van Eeghen-Boissevain.

In de jaren daarna groeide de bond naar 14.000 leden in 100 afdelingen. De bond nodigde ook spreeksters uit andere landen uit, waar ze al verder waren met het vrouwenkiesrecht, zoals de Scandinavische landen – daar konden vrouwen al stemmen voor de gemeenteraad.

Bericht in De Gooi- en Eemlander van 3 juni 1908

Onder haar leiding kwamen sindsdien de vrouwen van de afdeling regelmatig bijeen om te discussiëren over het destijds belangrijke thema vrouwenkiesrecht. In 1909 organiseerde de afdeling in Hotel De Rozenboom vijf cursusavonden over verschillende staathuishoudkundige onderwerpen. Deze bijeenkomsten werden druk bezocht.

Op 15 juni 1910 volgde een grote propaganda-avond in de grote zaal van Concordia. De strekking van de avond was: vrouwenkiesrecht is niet alleen een eis van recht, maar ook een eis van logica. Vrouwen zijn welkom als doctors, advocaten, onderwijskracht etc. Waarom dan niet als kiezers? Vrouwen zijn onmisbaar in de eigen huishouding, maar ook onmisbaar in de huishouding van de Staat. Dat niet iedereen het vrouwenkiesrecht een warm hart toedroeg, bleek uit het feit dat de aanplakbiljetten voor deze avond op diverse plekken in Bussum onleesbaar waren gemaakt of weggescheurd.

Op vrijdag 27 januari 1911 had een soortgelijke bijeenkomst de veelzeggende titel

Opkomen voor gelijke rechten

Op 6 april 1914 sprak Aletta Jacobs in de tuinzaal van Concordia over de strijd die al 21 jaar gevoerd werd. Zij was de eerste vrouw in Nederland die officieel werd toegelaten tot de universiteit. Vervolgens werd ze de eerste vrouwelijke arts en de eerste vrouw die promoveerde. Ze had het idee dat alle vrouwen nu onderhand wel wisten wat er moest gebeuren; de tegenwerking zat volgens haar in het ambtelijk apparaat.

Op 14 juni was Aletta Jacobs weer aanwezig; nu bij de openluchtmeeting bij

Restaurant Crailoo in Blaricum. Het was een van zes bijeenkomsten die in het hele land gehouden werden. Ze sprak o.a. over het volkspetitionnement voor het algemeen kiesrecht uit 1911. Allerlei onderwerpen kwamen aan de orde, en natuurlijk was er ook muziek. Er was een propagandarijtoer vanaf station Naarden-Bussum via de 's-Gravelandseweg, Kom van Biegel, Koningslaan, over het spoor, Vlietlaan, Nassaulaan, Brinklaan, Kerkstraat, Huizerweg, langs Jan Tabak en Hotel Bredius, door Crailoo, Larensche straatweg naar Restaurant Crailoo, een route van anderhalf uur. In 1916 organiseerde de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht een demonstratie waarin maar liefst 18.000 mannen en vrouwen meeliepen. De strijd voor kiesrecht was doorgedrongen in het hele land en werd inmiddels door arm en rijk gesteund.

In 1917 kregen mannen het algemeen kiesrecht. Vrouwen kregen vooralsnog alleen het passief kiesrecht: ze mochten zich

wel verkiesbaar stellen, maar mochten zelf nog niet stemmen. In

1919 werd uiteindelijk het wetsvoorstel Marchant voor actief kiesrecht voor vrouwen aangenomen.

In 1919 kwamen drie vrouwen in de Bussumse gemeenteraad: mejuffrouw E. Bahlmann (katholiek), mejuffrouw J. Stants (liberaal) en mevrouw M. Goudekot, beter bekend als de schrijfster Marianne Philips (socialist).

Aletta Jacobs

Burgemeester s'Jacob had er niet veel fiducia in. Hij vroeg zich bij de installatie van de dames af of de vrouwelijke inbreng wel 'tastbare gevolgen zal hebben op de ontwikkelingen der maatschappelijke toestanden'. Ook zijn opvolger, De Bordes, zag er niet veel heil in. Bij de onthulling in 1920 in het Wilhelminaplantsoen van een stenen bank ter ere van het vrouwenstemrecht wees hij de dames erop dat ze nu wel moesten leren om van dat recht verstandig gebruik te maken (zie ook het artikel van Margreet de Broekert).

In de jaren twintig organiseerden diverse

Inwijding van de bank van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht Bussum, met rechts burgemeester De Bordes en links presidente mevr. Annette Guépin-Dronsberg van der Linden

politieke partijen, o.a. de SDAP, Vrouwen-
dagen in Concordia in Bussum. Thema's
waren ontwapening en internationale ver-
broedering. Ook 'Moederschapszorg' was
een onderwerp.

In april 1920 hield gemeenteraadslid
Marianne Goudekot-Philips een vurig
pleidooi rondom het moederschap. Zij
wilde van rijkswege een geldelijke uitke-
ring, kosteloze geneeskundige hulp en van
gemeentewege consultatiebureaus, goed
opgeleide kraamvrouwen, verpleegsters,
thuisverzorging etc.

Vrouwen Advies Commissie

In de jaren vijftig waren er diverse vrou-
wengroepen in Bussum, die zich echter
vooral bezighielden met gezellig bij elkaar
zijn, bloemschikken, voetverzorging etc.

In januari 1954 begon de Vrouwen Advies
Commissie met haar werkzaamheden.

Het doel van de commissie was advies te
geven op het gebied van de woningbouw.
De commissie was van mening dat vrou-
wen, gezien hun praktische ervaringen in
het gezin, uitstekend geschikt waren om
de ontwerpers van nieuwe woningen van
advies te dienen.

Het Vrouwenhuis

In de jaren zestig voerden zogenoemde
Dolle Mina's actie voor de 'bevrijding van

de vrouw'. Zij wilden niet, zoals hun moe-
ders, veroordeeld worden tot een bestaan
als huisvrouw. In 1980 werd de 'Wet gelijke
behandeling van mannen en vrouwen'
aangenomen. In Bussum gingen vanuit
de politiek en diverse vrouwenorganisa-
ties stemmen op een emancipatienota te
schrijven. Ook een Vrouwenhuis was drin-
gend gewenst. Een eigen plek waar activi-
teiten ondernomen en cursussen gegeven
konnen worden: dat zou bijdragen aan de
emancipatie van vrouwen.

In februari 1978 startte het Vrouwentref-
punt vanuit het KVG (Katholieke Vrouwen
Gilde) op Brinklaan 55a (waar nu de bibli-
otheek staat) met een ontmoetingsruimte
voor vrouwen. In april 1979 werd het
Vrouwentrefpunt omgezet in een stich-
ting. Al snel ontstond de behoefte om aan
de hand van thema-avonden met elkaar
in discussie te gaan; de avonden werden
druk bezocht, zodat de vrouwen naar
steeds grotere ruimtes moesten uitwijken.
Tegelijkertijd kwam er meer vraag naar
vorming. Er ontstond belangstelling voor
praatgroepen, assertiviteitstrainingen,

**Het Vrouwenhuis
aan Brinklaan 83
(naast de voormalige
kantoorboekhandel
Blommesteijn)**

VIDO-groepen (Vrouwen in de Overgang) en Open School. De VOS-cursussen (Vrouwen Oriënteren zich op de Samenleving) bestonden al en er ontstonden nieuwe vrouwengroepen: FEM-SOC (feministische-socialistisch), de Rooie Vrouwen, PSP-Vrouwen, Wij Vrouwen Eisen etc.

Er kwam een gesprek met wethouder E. Barnard-Visser (PvdA), wethouder van Emancipatiezaken. De visie van wethouder Barnard was dat een Vrouwenhuis in Bussum voor alle vrouwenverenigingen een functie kon hebben. Op haar aandringen werden alle vrouwenorganisaties aangeschreven met de vraag of ze daar gebruik van zouden willen maken. Tientallen (!) organisaties reageerden positief.

Doelstellingen, invulling voor de ruimten, beheer, subsidie etc. werden samengevat in een nota die in april 1979 werd aangeboden aan het college van B&W.

Het voorstel van het college van B&W om met de verwezenlijking van een Vrouwenhuis nog een paar jaar te wachten, werd door de commissie Welzijn van tafel geveegd. Al jarenlang waren vrouwenzaken in het gemeentelijk beleid over het hoofd gezien en dat moest maar eens afgelopen zijn. Wethouder Barnard was de enige in het college die de commissie steunde.

Een fietstocht

Maar de vrouwen lieten het er niet bij zitten en organiseerden op 10 maart 1980 een demonstratieve fietstocht langs een aantal panden in Bussum, die als Vrouwenhuis in aanmerking kwamen. De groep fietste over de Havenstraat, Landstraat, Prinsenstraat, Herenstraat, Vlietlaan en Brinklaan. Spandoeken en borden maakten duidelijk dat er een Vrouwenhuis en een concreet emancipatiebeleid van de gemeente werden geëist.

In de jaren daarvoor waren, ter voorberei-

ding van het omstreden Centrumplan, heel wat panden leeg komen te staan. Zo ook het pand Brinklaan 83, naast de voormalige kantoorboekhandel Blommesteijn. Het college ging om, het Vrouwentrefpunt kreeg de sleutel en mocht het een jaar huren.

Uit diverse groeperingen (Stichting Vrouwen Trefpunt Bussum, Rooie Vrouwen, PSP Vrouwen, Wij Vrouwen Eisen, Stichting Kinderdagverblijven, Feministische Socialistische groep, VOS, Blijf van Mijn Lijf, Kompas, Kommin, Algemeen Maatschappelijk Werk, FIOM (Federatie van Instellingen voor de Ongehuwde Moeder en haar kind) en de 8 maart commissie (Internationale Vrouwendag)) ontstond

het Progressief Vrouwen Overleg (PVO). Maar op 1 juli 1981 liep het huurcontract af en werden de vrouwen nog slechts gedoogd tot de slopers kwamen. Jehanne van Woerkom maakte een etalage met teksten op zelfportretten om te proberen de bevolking en de bestuurders alsnog wakker te schudden.

Begin 1982 verhuisde het Vrouwenhuis naar Landstraat 24, voor een periode van 3 jaar. Maar van de plannen om hier een volwaardig Vrouwenhuis te maken, kwam niets terecht. Ook dit pand zou te zijner tijd gesloopt worden. De vrouwen kregen 40.000 gulden voor de hoogstnoodzakelijke voorzieningen, zoals nieuwe

De fietstocht voor een Vrouwenhuis bij Prinsenstraat 29

elektrische bedrading, verwarming en brandpreventieve maatregelen.

Op 7 maart 1987 opende wethouder Ilonka de Lange het nieuwe Vrouwen Informatie- en Activiteitscentrum (VIA) ook in de Landstraat. Het opgeknapt pand bood onderdak aan een ontmoetingsruimte, vrouwenbibliotheek en vergader-, cursus- en activiteitenruimte.

**Aanbieding van
de wc-pot aan
wethouder Witkamp**

Meer en meer kwam de nadruk te liggen op de informatiefunctie over zaken die voor vrouwen van belang waren. Te denken valt hierbij aan onderwerpen als arbeid, scholing, hulpverlening en zelfhulp, seksueel geweld en sociale veiligheid.

**De Fröbelschool
aan de Herenstraat,
onderkomen van het
eerste kinderdagverblijf**

Een kinderdagverblijf

Een belangrijk onderwerp in die jaren was de kinderopvang voor kinderen van 0 tot 4 jaar. Er bestonden wel peuterspeelzalen waar je je kind in de ochtend een paar uur kon brengen. Maar er was grote behoefte aan een echte dagopvang, zodat de ouders konden werken.

In augustus 1982 kon de pas opgerichte Stichting Kinderdagverblijf Bussum-Naarden de R.K. Fröbelschool in de Herenstraat 6A huren om daar haar eerste kinderdagverblijf te vestigen. Er ontstond al snel een wachtlijst.

Een openbaar toilet

In september 1980 stonden de PSP-vrouwen op de markt in Bussum met een

toiletpot om aandacht te vragen voor de behoefte aan een openbaar toilet in Bussum. Er werden handtekeningen opgehaald die in oktober werden aangeboden aan wethouder P. Witkamp. De vrouwen hoopten dat het college op zijn eerdere (negatieve) beslissing zou terugkomen. Het openbaar toilet kwam er: achter de Havenstraat, waar destijds de brandweer gevestigd was. Nu heet het Achterom, en is het openbare toilet verdwenen.

Emancipatienota

Gedurende al die jaren dat vrouwen op allerlei gebieden activiteiten ontwikkelden, was het ook nodig gebleken dat er een gemeentelijk emancipatiebeleid kwam.

Het duurde echter vijf jaar voor het zover was. Op de eerste conceptnota, in 1980/1981 tot stand gekomen, kwam tijdens de inspraak veel kritiek: de een vond het te ver, de ander vond het niet ver genoeg gaan. Bovendien was de nota door een man geschreven, wat ook niet echt meehielp bij de acceptatie. Uiteindelijk verdween de nota in de bekende la en daar bleef hij liggen.

Maar de vrouwen en een aantal politieke partijen bleven aandringen. Drie jaar later bleek de conceptnota niet meer bruikbaar en moest er een nieuwe geschreven worden. Men zocht een andere formule en koos ervoor de nota door 'het veld' te laten schrijven! Op 9 januari 1986 was het

zover en kon de Bussumse gemeenteraad de nota 'Vrouwenemancipatie Bussum' vaststellen. Emancipatiebeleid was 'facet-beleid', wat betekende dat het bij ontwikkelen van alle beleid en de uitvoering van alle besluiten rekening moest worden gehouden met emancipatorische aspecten.

In het laatste hoofdstuk van de nota werd vastgesteld dat er een onafhankelijke vrouwenadviesraad moest komen. Haar taak was het om het gemeentebestuur gevraagd en ongevraagd advies te geven over zaken die van belang voor vrouwen zijn.

Die raad kwam er: Bussumse Emancipatie Adviesraad (BEA).

Sappho

De PSP Vrouwengroep in Bussum startte in 1983 met het regionale vrouwen centrum voor fotografie en theater Sappho, vernoemd naar de Griekse dichteres die ver voor onze jaartelling op het eiland Lesbos woonde en vrouwen stimuleerde zich te bekwamen in zang, dans, muziek en poëzie. Sappho stelde zich ten doel 'creatieve en technische vaardigheden te onderzoeken waardoor vrouwen zich vanuit een persoonlijke betrokkenheid bij gekozen onderwerpen kunnen ontplooiën, grenzen van eigen kunnen durven verleggen en zelfvertrouwen willen versterken'.

Subsidie werd aangevraagd bij de Provincie Noord-Holland en na toekenning daarvan kon de groep starten met twee cursussen fotografie en een theatergroep. De cursussen werden gegeven op de zolder van jongerencentrum 't Krogt aan de Brediusweg, waar ook een donkere kamer was. Er waren exposities en theateervoorstellingen op diverse plekken in het Gooi. Sappho nam ook het initiatief tot het geven van regionale workshops.

Is de emancipatie nu langzamerhand voltooid? Daar is moeilijk een antwoord op te geven. Ging het vijfenveertig jaar geleden nog over vrouwenemancipatie, nu gaat het bij maatschappelijke discussies over emancipatie meer over het streven naar gelijke rechten, kansen en vrijheden voor iedereen, dus ongeacht geslacht, genderidentiteit, seksuele oriëntatie, en ook andere kenmerken zoals sociaaleconomische status, religie en herkomst. Dat is in ieders belang, zowel voor vrouwen als voor mannen.

Bronnen

De Gooi- en Eemlander
Bussumsche Courant
Archief Gooi en Vechtstreek
Privé-archief

Workshop van Sappho in 't Krogt